

ТИПИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ДЛЯ КОМПАНІЙ З НЕЗНАЧНИМИ ОБСЯГАМИ ЗАПАСІВ ВІДПОВІДНО ДО ВИДУ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ (ЗОВНІШНІЙ ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ)

АНОТАЦІЯ. Розглянуто думки вчених-аналітиків стосовно типів фінансової стійкості суб'єктів господарювання, надано критично оцінку різним точкам зору з цього питання. Запропоновані варіанти визначення типів фінансової стійкості компанії в залежності від специфіки її діяльності. Розроблено та обґрунтовано власну точку зору про типи фінансової стійкості господарюючих суб'єктів на основі абсолютних її показників у зовнішньому фінансовому аналізі для компаній з незначними обсягами запасів відповідно до виду їх діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фінансова стійкість, суб'єкт господарювання, абсолютні показники, зовнішній фінансовий аналіз, типи фінансової стійкості, запаси, оборотні активи.

АННОТАЦИЯ. Рассмотрены дискуссионные вопросы относительно типов финансовой устойчивости субъектов хозяйствования, представлена критическая оценка различным точкам зрения по этому вопросу. Предложены варианты определения типов финансовой устойчивости компании в зависимости от специфики ее деятельности. Разработана и обоснована собственная точка зрения о типах финансовой устойчивости хозяйствующих субъектов на основе ее абсолютных показателей во внешнем финансовом анализе для компаний с незначительными объемами запасов в соответствии с видом их деятельности.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: финансовая устойчивость, субъект хозяйствования, абсолютные показатели, внешний финансовый анализ, типы финансовой устойчивости, запасы, оборотные активы.

ANNOTATION. It is exposed debatable questions on basis of scientist-analysts' ideas about types of financial stability at subjects of ménage, given critical appreciation to different points of view about types of financial stability of enterprises within external financial analysis. The proposed options to determine the types of financial stability of the company depending on the specifics of its activities. Developed and proved its own point of view about the types of financial stability of economic entities on the basis of absolute performance in the domestic financial analysis for companies with small amounts of stocks.

KEY WORDS: financial stability, economy subject, absolute indexes, external financial analysis, types of financial stability, supplies, current assets.

Постановка проблеми. На сьогодні при наявності світової та вітчизняної фінансової кризи важливою складовою забезпечення успішної життєдіяльності компаній є їх фінансова стійкість. Проте існують різні підходи до аналізу фінансової стійкості суб'єктів економіки, різнобічність думок стосовно визначення її типів на основі абсолютних показників. Це все викликає непорозуміння в методиці аналізу фінансової стійкості та неадекватність тлумачень його кінцевих результатів, помилковість підсумкових висновків, прийняття невірних управлінських рішень, втрачання ринкових позицій та ділових партнерів, призводить до банкрутства компаній. Тому тема дослідження є доволі актуальною.

Метою статті є розробка типів фінансової стійкості компанії на основі абсолютних її показників у зовнішньому фінансовому аналізі для тих компаній, у яких незначні обсяги запасів відповідно до виду їх діяльності.

У зв'язку з цим розв'язуються наступні завдання:

— розкрити дискусійні питання стосовно типів фінансової стійкості та методики їх визначення на основі абсолютних її показників;

— обґрунтувати та розробити варіанти визначення типів фінансової стійкості компаній на основі абсолютних її показників у зовнішньому фінансовому аналізі залежно від специфіки їх діяльності;

— розробити у зовнішньому фінансовому аналізі методику визначення різних типів фінансової стійкості на основі абсолютних її показників для тих суб'єктів господарювання, у яких незначні обсяги запасів відповідно до виду їх діяльності.

Аналіз останніх джерел чи публікацій. У світовій (ближнє зарубіжжя — Росія, Білорусь) [1—8] і вітчизняній [9—14] теорії та практиці фінансового аналізу та аналізу фінансової звітності не існує єдиної думки та тотожних підходів стосовно типів фінансової стійкості, методики їх визначення на основі абсолютних її показників. У країнах далекого зарубіжжя (Британія, США, Франція та ін.) [15—24] взагалі не розглядаються типи фінансової стійкості, а деякі вчені із цих країн навіть не виокремлюють даного поняття.

Найбільш дискусійними питаннями, які найчастіше зустрічаються при визначенні типів фінансової стійкості, є:

— вихідна база для визначення наявних джерел формування запасів. У попередніх наукових дослідженнях вже було наголошено на таких абсолютних показниках фінансової стійкості, як: 1) наявність власного оборотного капіталу як різниця між влас-

ним капіталом і необоротними активами з витратами майбутніх періодів та наявність власного матеріально-оборотного капіталу як різниця між власним капіталом, необоротними активами, витратами майбутніх періодів та фінансовими оборотними активами [9—11]. Саме вони є вихідною базою у визначенні типів фінансової стійкості;

— складові для розширення вихідної бази джерел формування запасів. Одні автори схильні до включення до власних оборотних коштів (активів, засобів з урахуванням, що вони визначаються як оборотні активи мінус поточні зобов'язання) короткострокових кредитів банків під товарно-матеріальні цінності, авансів отриманих, кредиторської заборгованості за товарними операціями, довгострокових кредитів та позик, довгострокових зобов'язань, тимчасово вільних джерел та ін., інші автори додають до власного оборотного капіталу або власних оборотних коштів (як різниця між власним капіталом та необоротними активами, при цьому можуть залучати забезпечення наступних витрат та платежів, доходи майбутніх періодів та ін.) довгострокові зобов'язання, короткострокові кредити;

— включення таких додаткових показників, як коефіцієнти забезпеченості запасів різними джерелами фінансування, що по суті дублюють попередні розрахунки — співвідношення запасів з відповідними джерелами їх формування.

Практично всі вчені-аналітики притримуються загальної думки щодо виділення чотирьох типів фінансової стійкості з такими назвами:

1) абсолютна фінансова стійкість, з чим погоджується і автор стосовно даної назви;

2) нормальна фінансова стійкість, з такою назвою автор також згодна;

3) нестійкий фінансовий стан. На особисту точку зору, бажано вжити назву — передкризова фінансова стійкість. Існує на сьогодні назва третього типу фінансової стійкості як нестійкий фінансовий стан, але мова йде про типи фінансової стійкості, тому обов'язково повинно бути в назві словосполучення «фінансова стійкість». У зв'язку з цим і пропонується вказати, що це передкризова фінансова стійкість, але не нестійкий фінансовий стан, оскільки поняття фінансового стану комплексне, більш широке, ніж фінансова стійкість, яка до речі і входить до складових його характеристики;

4) кризовий фінансовий стан. Автором пропонується назва — кризова фінансова стійкість. Існуюча на сьогодні назва четверто-

го типу фінансової стійкості як кризовий фінансовий стан, на особисту точку зору дослідника, також не відображає тип фінансової стійкості, тому автор і вказує, що це кризова фінансова стійкість, а не кризовий фінансовий стан, оскільки поняття фінансового стану включає фінансову стійкість як його складову ознаку для надання йому оцінки.

При подальшому дослідженні типів фінансової стійкості автором вводяться також інші назви типів фінансової стійкості у зв'язку з розширенням їх класифікації.

Виклад основного матеріалу. У зовнішньому фінансовому аналізі рекомендується два варіанти визначення типів фінансової стійкості:

— 1-й варіант із застосуванням узагальнюючого абсолютного показника — наявність (нестача) капіталу для формування оборотних активів;

— 2-й варіант із застосуванням узагальнюючого абсолютного показника — наявність (нестача) капіталу для формування матеріальних оборотних активів.

Для тих компаній, у яких практично немає матеріальних оборотних коштів, або є, але дуже мало (наприклад, це ті, які не виробляють продукцію, а надають певні послуги, наприклад, освітянські установи, консалтингові компанії, автотранспортні організації, перукарні, інвестиційні компанії та ін.) доцільно застосовувати перший варіант визначення типів фінансової стійкості. Для тих компаній, у яких основна операційна діяльність пов'язана з виробничою сферою, торговельною діяльністю, тобто у яких великі залишки виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції, товарів та інших складових запасів, доцільним є застосування другого варіанту визначення типів фінансової стійкості.

Проте можна також застосовувати паралельно два варіанти, якщо становище, в якому опинилася в компанії, скрутне. Все буде залежати від мети аналізу, його завдань, проміжних результатів дослідження, необхідності поглиблення та деталізації аналітичного вивчення фінансової стійкості.

Пропонуються наступні методики визначення типу фінансової стійкості у зовнішньому фінансовому аналізі при застосуванні узагальнюючого абсолютного показника — наявності (нестачі) капіталу для формування оборотних активів.

Дана методика рекомендується тим господарюючим суб'єктам, у яких незначні обсяги матеріальних оборотних активів або вони взагалі відсутні відповідно до виду діяльності.

У запропонованих методиках розрахунків порівнюються оборотні активи з відповідними джерелами їх формування, тобто з:

- власним оборотним капіталом;
- власним оборотним та довгостроковим капіталом;
- власним оборотним, довгостроковим та поточним (короткостроковим) капіталом, забезпеченням наступних витрат і платежів, доходами майбутніх періодів.

Таким чином, рекомендується виділити такі типи фінансової стійкості:

1. Чиста абсолютна фінансова стійкість:

$$OA (\text{оборотні активи}) = НВОК (\text{наявність власного оборотного капіталу}),$$

тобто:

$$2 \text{ розд. АБ} + 4 \text{ розд. АБ} = 1 \text{ розд. ПБ} - 1 \text{ розд. АБ} - 3 \text{ розд. АБ}.$$

Це означає, що суб'єкт господарювання повністю сам себе фінансує, не використовує позикові кошти і абсолютно не залежить від зовнішнього середовища. На жаль, така ситуація не є доброю, бо свідчить про те, що керівництво не може працювати з позиковим капіталом, а це не є правильним в умовах дії ринкової економіки з обов'язковим залученням до своєї діяльності «чужого» капіталу. Наприклад, немає жодного суб'єкта ринкової економіки, у якого б не існувало дебіторської заборгованості (наші гроші безвідсотково працюють на когось, відповідно треба, що б і «чужі» гроші працювали на нас, наприклад, у вигляді кредиторської заборгованості та ін.). Це чистий ідеальний варіант фінансової стійкості, який дійсно відображає платоспроможність господарюючого суб'єкта в тому її розумінні, який було конкретизували автором в попередніх дослідженнях.

Абсолютна фінансова стійкість:

$$OA = НВОК + ДЗ + ПЗДЗ,$$

тобто:

$$2 \text{ розд. АБ} + 4 \text{ розд. АБ} = 1 \text{ розд. ПБ} - 1 \text{ розд. АБ} - 3 \text{ розд. АБ} + 3 \text{ розд. ПБ} + \text{ряд. 510} - 4 \text{ розд. ПБ}.$$

Це означає, що суб'єкт господарювання фінансує свою діяльність за рахунок власних та довгострокових позикових коштів (ДЗ), не використовує короткострокові позикові кошти, за винятком поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язан-

нями (ПЗДЗ), які витікають з того, що залучається довгостроковий позиковий капітал. Така ситуація на практиці також зустрічається рідко, хоча і буде свідчити про платоспроможність суб'єкта економіки за умови відсутності прострочених поточних зобов'язань за довгостроковими зобов'язаннями. Це можна подивитися за даними статистичної форми звітності.

2. Нормальна фінансова стійкість:

$$OA = HВOK + ДЗ + ПЗ + ЗНВП + ДМП,$$

тобто:

$$2 \text{ розд. АБ} + 4 \text{ розд. АБ} = (1 \text{ розд. ПБ} - 1 \text{ розд. АБ} - 3 \text{ розд. АБ}) + 3 \text{ розд. ПБ} + 4 \text{ розд. ПБ} + 2 \text{ розд. ПБ} + 5 \text{ розд. ПБ}$$

(поряд з позиковим капіталом для формування оборотних активів (але не менше ніж 30 % від їхньої величини) залучається також власний капітал)

Така рівність свідчить про те, що поряд із застосуванням позикового капіталу для формування оборотних активів (не менше ніж 30 %) залучається також власний капітал. А це означає, що суб'єкт господарювання є фінансово стійким, хоча і використовує позикові кошти. Але тут треба звернути увагу на те, що він має замало, або взагалі немає товарно-матеріальних цінностей.

4. Нижче нормальної фінансова стійкість:

$$OA = HВOK + ДЗ + ПЗ + ЗНВП + ДМП,$$

тобто:

$$2 \text{ розд. АБ} + 4 \text{ розд. АБ} = (1 \text{ розд. ПБ} - 1 \text{ розд. АБ} - 3 \text{ розд. АБ}) + 3 \text{ розд. ПБ} + 4 \text{ розд. ПБ} + 2 \text{ розд. ПБ} + 5 \text{ розд. ПБ}$$

(поряд з позиковим капіталом для формування оборотних активів (але вже менше ніж 30 % від їхньої величини) залучається також власний капітал)

Така рівність свідчить про те, що поряд із застосуванням позикового капіталу для формування оборотних активів (але вже менше ніж 30 %) залучається також власний капітал. Тобто, суб'єкт господарювання має власний оборотний капітал, але не так вже й багато. Його досить для фінансування до 30 % оборотних активів. А це означає, що суб'єкт господарювання в принципі є фінансово стійким, хоча і використовує позикові кошти і має невелику величину власного оборотного капіталу. Зростає ступінь фінансового ризику, оскільки в господарському обороті ви-

користовується позиковий капітал, питома вага якого зростає порівняно з попереднім типом фінансової стійкості.

5. Передкризова фінансова стійкість:

$$OA = -(НВОК) + ДЗ + ПЗ + ЗНВП + ДМП,$$

тобто:

$$2 \text{ розд. АБ} + 4 \text{ розд. АБ} = - (1 \text{ розд. ПБ} - 1 \text{ розд. АБ} - 3 \text{ розд. АБ}) + 3 \text{ розд. ПБ} + 4 \text{ розд. ПБ} + 2 \text{ розд. ПБ} + 5 \text{ розд. ПБ}$$

(відсутність власного оборотного капіталу та фінансування (до 50 %) необоротних активів з витратами майбутніх періодів за рахунок позикового капіталу).

Це означає, що суб'єкт господарювання фінансує всі свої оборотні активи та частину (до 50 %) необоротних активів з витратами майбутніх періодів за рахунок позикового капіталу, тобто він не має власного оборотного капіталу, але має власний капітал. Виникає високий фінансовий ризик і суттєва залежність діяльності суб'єкта економіки від зовнішнього середовища. Він втрачає свою фінансову незалежність та фінансову стійкість.

6. Кризова фінансова стійкість:

$$OA = -(НВОК) + ДЗ + ПЗ + ЗНВП + ДМП,$$

тобто:

$$2 \text{ розд. АБ} + 4 \text{ розд. АБ} = - (1 \text{ розд. ПБ} - 1 \text{ розд. АБ} - 3 \text{ розд. АБ}) + 3 \text{ розд. ПБ} + 4 \text{ розд. ПБ} + 2 \text{ розд. ПБ} + 5 \text{ розд. ПБ}$$

(відсутність власного оборотного капіталу та фінансування (більше 50 %) необоротних активів з витратами майбутніх періодів за рахунок позикового капіталу, можлива взагалі відсутність власного капіталу)

Суб'єкт господарювання також немає власного оборотного капіталу, але фінансує всі свої оборотні активи та частину (але вже більше 50 %) необоротних активів з витратами майбутніх періодів за рахунок позикового капіталу, або взагалі він не має власного капіталу, тобто у валюті 1 розділу пасиву балансу отримується від'ємна величина за рахунок великої суми непокритого збитку. Існує високий фінансовий ризик і суттєва залежність діяльності суб'єкта економіки від зовнішнього середовища. Господарюючий суб'єкт по суті втратив свою фінансову незалежність та фінансову стійкість і став на межу банкрутства.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, можна зробити наступні висновки.

У зовнішньому фінансовому аналізі рекомендується два варіанти визначення типів фінансової стійкості:

— *1-й варіант* із застосуванням узагальнюючого абсолютного показника — наявність (нестача) капіталу для формування оборотних активів (для компаній, у яких практично немає матеріальних оборотних активів або невеликі їх обсяги в силу специфіки їх діяльності);

— *2-й варіант* із застосуванням узагальнюючого абсолютного показника — наявність (нестача) капіталу для формування матеріальних оборотних активів (для компаній, у яких значні залишки запасів відповідно до виду їх діяльності).

Проте можна також застосовувати паралельно два варіанти, якщо становище, в якому опинилася в компанії, скрутне. Все буде залежати від мети аналізу, його завдань, проміжних результатів дослідження, необхідності поглиблення та деталізації аналітичного вивчення фінансової стійкості;

— у запропонованих методиках розрахунків визначення типів фінансової стійкості для компаній, у яких незначні обсяги запасів, порівнювати оборотні активи з відповідними джерелами їх формування, тобто з: власним оборотним капіталом; власним оборотним та довгостроковим капіталом; власним оборотним, довгостроковим та поточним (короткостроковим) капіталом, забезпеченням наступних витрат і платежів, доходами майбутніх періодів;

— виділення таких типів фінансової стійкості компаній, у яких незначні обсяги запасів: чиста абсолютна фінансова стійкість, абсолютна фінансова стійкість, нормальна фінансова стійкість, нижче нормальної фінансова стійкість, передкризова фінансова стійкість, кризова фінансова стійкість.

Запропонована автором у зовнішньому фінансовому аналізі методика визначення типів фінансової стійкості суб'єктів господарювання, у яких незначні обсяги запасів відповідно до виду їх діяльності, допоможе швидше та точніше розібратися його користувачам у причинах зміни фінансової стійкості, зрозуміти та розробити шляхи її поліпшення, передбачити певні покращені перспективи її динаміки.

Література

1. Бузырев В. В. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности строительного предприятия: учебник / В. В. Бузырев, И. П. Нужина. — М.: КНОРУС. 2010. — 336 с.

2. Жулина Е. Г. Анализ финансовой отчетности: учеб. пособ. / Е. Г. Жулина, Н.А. Иванова. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К*», 2011. — 272 с.
3. Кирьянова З. В. Анализ финансовой отчетности: учебник для бакалавров / З. В. Кирьянова, Е. И. Седова. — М.: Изд-во Юрайт, 2011.
4. Лытнева Н. А. Бухгалтерский учет и анализ / Н. А. Лытнева, Н. В. Парушина, Е. А. Кыштымова. — Ростов н/Д: Феникс, 2011. — 604 с.
5. Любушин Н. П., Бабичева Н. Э. Финансовый анализ: учебник / Н. П. Любушин, Н. Э. Бабичева. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Эксмо, 2010. — 336 с.
6. Пласкова Н. С. Экономический анализ: учебник / Пласкова Н. С. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Эксмо, 2010. — 704 с.
7. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. — 2-вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2005. — 662 с.
8. Шеремет А. Д., Негашев Е. В. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций. — 2-е изд., перераб. и доп. — М: ИНФРА — М, 2010. — 208 с.
9. Лахтіонова Л. А. Аналіз платоспроможності та ліквідності суб'єктів підприємницької діяльності: Монографія / Л. А. Лахтіонова. — К.: КНЕУ, 2010. — 657 с.
10. Lakhtionova L. Analysis and management by financial stability of company: Ukrainian experience. — International Conference «Current Issues management of Business and Society Development — 2011», May 5 — 7, 2011, Riga, University of Latvia.
11. Lakhtionova L. Analysis of financial stability of company from data of their financial reports: Ukrainian experience. — The International Conference on Business Analysis, Accounting, Taxes and Auditing., November 10—11, 2011, Tallinn, Estonia, Tallinn university of technology.
12. Мних Є. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Є. В. Мних, Н. С. Барабаш. — К.: КНТЕУ, 2010. — 412 с.
13. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / Магопєць О. А., Давидов І. Г., Со-рокіна А. І., Головченко Н. Ю. — Кіровоград, ТОВ «КОД», 2010. — 280 с.
14. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. — К.: Кондор, 2009. — 196 с.
15. Бернстайн Л. А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация: Пер. с англ. / Науч. ред. перевод. чл.-кор. РАН И.И. Елисеєва. Гл. ред. серии проф. Я.В. Соколов. — М.: Финансы и статистика, 2002. — 624 с.
16. Карлин Т. Р., Макмин А. Р. Анализ финансовых отчетов (на основе GAAP): Учебник. — М. ИНФРА-М, 2001. — 448 с.
17. МакКензі, Венді. Посібник Financial Times з аналізу та використання фінансової звітності: Пер. з англ. — К.: Всеуито; Наукова думка, 2003. — 283 с.
18. МакКензи Венди. Использование и интерпретация финансовой отчетности: Пер. с англ. — Днепропетровск: Баланс-Клуб Бизнес Букс, 2006. — 600 с.

19. *Уолш Кяран*. Ключові фінансові показники. Аналіз та управління розвитком підприємства: пер. з англ. — К.: Всеуито; Наукова думка, 2001. — 367 с.

20. *Уолш Кяран*. Ключевые показатели менеджмента: руководство по работе с критическими числоами, управляющими вашим бизнесом / Пер. с англ. О. В. Чумаченко. — 4-е изд. — К.: Companion Group, 2006. — 400 с.

21. *Уолш Кяран*. Ключевые показатели менеджмента. Полное руководство по работе с критическими числами, управляющими вашим бизнесом / Пер с англ. О. В. Чумаченко. — 4-е изд. — К.: Companion Group, 2008. — 880 с.

22. Управление финансами: бизнес-курс МВА: учебник / под ред. Джона Лесли Ливингстона и Теодора Гроссмана; пер. с англ. Н.Е. Русановой. — 3-е изд., стер. — М.: Изд-во «Омега-Л», 2008. — 837 с.

23. *Хиггинс, Роберт С.* Финансовый анализ: инструменты для принятия бизнес решений. : Пер. с англ. — М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007. — 464 с.

24. *Этрилл П.* Финансы и бухгалтерский учет для неспециалистов / Питер Этрилл, Эдди Маклейни: Пер. с англ. — 3-е изд. — М.: Альпини Паблишера, 2010. — 502 с.

Стаття подана до редакції 19.10.2011